

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap

Pasen 2022

Haast en geduld

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap

26^e jaargang nr. 2, Pasen 2022

Inhoud

Thema: Haast en geduld

Gelaagd geduld	1
Het duldend geduld van Teresa van Ávila	3
Geduld in bijbelse beeldentaal	8
<i>Lijdenstijd en Pasen</i>	
Toekomst laten ontstaan in tijden van bedreiging	11
<i>Op de groei – opvoeding</i>	
Geduld en zelfopvoeding	14
<i>Onder de zon – jongeren</i>	
De kampzomer van 2022 komt er aan	18
<i>Op naar de volgende eeuw</i>	
Waar een wil is, is een weg	20
<i>Boeken</i>	
In gesprek met studenten over wetenschap en religie	22
<i>Bestuur en instellingen</i>	
Van de bewindsdrager	24
Gemeenschapsvorming	25
<i>Internationaal</i>	
Gesticht op geestelijke bodem	25
<i>Allerlei</i>	
Aankondigingen	28
Errata Adventnummer 2021	29
Gestorvenen	29
Colofon	33

Illustratie vooromslag:

'Keer omme', Jan van IJendoorn (2003), Beltrum. Bronzen sculptuur met haas en schildpad, naar de fabel van Aesopus.

Van de redactie

Hardlopers zijn doodlopers, dat is de moraal van het verhaal van de Griekse fabeldichter Aesopus, dat hij in de zesde eeuw voor Christus neerschreef. De haas bespot de schildpad om zijn traagheid. In zijn haastige overmoed doet de haas snel een dutje, waarna de geduldige schildpad toch als eerste het doel bereikt. Over de kostbare kwaliteiten van geduld vindt u in het themagedeelte van dit Paasnummer verschillende bijdragen. Haastige spoed is zelden goed, maar wat te doen als je weet dat je weinig tijd hebt, zoals de draak in het 12e hoofdstuk van het Openbaringsboek? Seminariestudent Eline van de Muijzenberg verbindt deze thematiek met de gebeurtenissen op Golgotha in haar bijdrage over de Lijdens- en Paastijd. Verder vindt u in dit Paasnummer in de rubriek Internationaal de eerste aflevering van een korte vierdelige serie in ons jubileumjaar 2022 over de conceptie, de geboorte, de ontwikkeling en de toekomst van onze honderdjarige Beweging tot religieuze vernieuwing. In ons bewindsgebied vierten we die honderdste verjaardag onder meer op 14 mei in congrescentrum Antropia met een conferentie over de relatie tussen de Christengemeenschap en de antroposofie: wat staat ons te doen! De aankondiging vindt u in de rubriek Allerlei, van harte aanbevolen. *Marianne de Nooij*

Thema: Haast en geduld

Festina lente – Haast u langzaam. Deze wapenspreuk is al sinds oude tijden het motto van steden, families, schepen en instellingen. Het herinnert de mens eraan dat er in het leven een goede balans moet zijn tussen voortvarendheid en zorgvuldigheid. Dit themagedeelte over 'Haast en geduld' opent met een bijdrage van Judith Slokker over geduld in een ziekteproces. Désanne van Brederode belicht de betekenis van haast en geduld voor innerlijke scholing en ontwikkeling aan de hand van het werk van de mystica Teresa van Ávila. Tot slot gaat Marianne de Nooij op zoek naar geduld in het Oude en Nieuwe Testament van de bijbel en wat dit ons kan vertellen in ons religieuze leven.

Gelaagd geduld

door Judith Slokker (gemeente Alkmaar)

Wie met ziekte en tegenslag te maken krijgt, ondergaat daaraan meestal een ware geduldsproef. Niet zelden zijn we dan niet zo geduldig als we willen zijn. Wanneer je echter beter kijkt naar alle woelingen die de ziel in de geduldsproef ondergaat, dan lijkt geduld toch vooral gelaagd te zijn.

Schrijfster Renate Dorrestein (25 januari 1954 - 4 mei 2018) werd rond haar 37e op een ochtend wakker in een plotseling bijna volledig krachteloos lichaam. Het is het begin van een jarenlange ziekte en zoektocht naar een diagnose en genezing. In haar autobiografie *Heden Ik* beschrijft ze met veel humor haar ervaringen met haar zo onvoorspelbaar functionerende lichaam. Bovendien geeft ze een even eerlijke als trefzekere inkijk in alle gevoelens die dit proces in haar oproept. Gevoelens die, zeker in eerste instantie, ver af lijken te staan van geduld.

Niet erkend

In de eerste maanden probeert ze zo goed en zo kwaad als dat gaat gewoon door te gaan met haar bestuurswerk en het geven van lezingen. Op pure wilskracht sleept ze zichzelf van werkafpraak naar werkafpraak tot ze een hersenschudding oploopt wanneer ze tegen een glazen pui aan loopt. Ze maakt haar agenda voor tien dagen leeg. Ze wordt door vele artsen binnenstebuiten gekeerd, maar er wordt niets

Renate Dorrestein

gevonden dat de ernst en de duur van de klachten kan verklaren. Zou het soms psychisch zijn? Hoewel ze zelf voelt van niet, lijkt ze geduld te hebben met de mensen die haar dit zeggen. In haar boek echter houdt ze onvermoeibaar al dit psychologiseren tegen het licht, om vast te stellen dat er dan weinig van over blijft. Nog altijd echter heeft Dorrestein geen duidelijkheid over de aard en de verwachte duur van haar ziekte.

Een vriendin van Renate heeft ME (myalgische encephalomyelitis) en omdat

de symptomen die ze heeft sterk lijken op die van haar vriendin, vraagt ze of ze dat zou kunnen hebben. ME (ook wel chronisch vermoeidheids-syndroom genoemd) is op dat moment nog vrij onbekend en nog niet erkend als fysieke ziekte. Renate moet keer op keer aanzien hoe verder welwillende artsen niet eens de moeite nemen om informatie over ME te lezen. Omdat ze in de reguliere geneeskunde nergens terecht kunnen, begeven Renate en haar vriendin zich op het hobbelige pad van de alternatieve geneeswijzen. Steeds opnieuw proberen ze nieuwe mogelijkheden uit. Bij haar ziekte hoort dat ze grote delen van de dag niet meer helder kan nadenken of de juiste woorden kan vinden. Toch houdt ze met al haar kracht vast aan haar schrijversidentiteit. Hoewel het haar grote moeite kost en ze maar weinig regels per dag kan schrijven, publiceert ze in de eerste jaren van haar ziekte twee boeken die goed verkopen, wat haar wat financiële armslag geeft en haar een uitnodiging oplevert van de universiteit van Iowa. Drie maanden lang krijgt ze een ruimte aangeboden om aan een boek te schrijven. Ze gaat erheen. Eindelijk staat ze niet langer als zieke op een zijspoor, maar is ze weer onder collega's. Het blijkt echter te zwaar. Na ruim twee maanden moet ze zichzelf bekennen dat haar reis naar Amerika vooral een vlucht voor haar ziekte was. De prijs ervan is hoog geweest: ze is zeker dan daarvoor en laat zich bij thuiskomst opnemen in een ziekenhuis.

Accepteren

Het wordt de Zeylmanskliniek in Bilthoven. Hier wordt ziekte niet gezien als obstakel dat overwonnen moet worden, maar als proces dat bij het leven hoort. In de bossen van Bilthoven komt ze langzaam tot zichzelf en kan ze eindelijk voor zichzelf erkennen hoe ziek ze is. Ze leert aan haar ziek zijn toe te geven en ontdekt langzaam hoe ze ook in deze beperkende situatie nog geluk kan vinden. Ook een nieuwe inspiratie in haar schrijverschap vindt nu de ruimte, waardoor ze het weinige schrijfwerk dat ze per dag kan doen een nieuwe betekenis kan geven.

Op een dag ontvangt ze een brief van iemand die is genezen van ME, die haar een orthomoleculair arts aanraadt die bij Renate in de buurt woont. Dit blijkt de gouden tip te zijn. De weg naar genezing zal lang zijn, maar Renate gaat hem aan: 'Heb ik geduld? Heb ik doorzettingsvermogen? Maar vanzelfsprekend.'

Het woordenboek omschrijft geduld als het vermogen om rustig af te wachten of een taak rustig af te maken. We lezen die rust vaak als zielerust, als gelatenheid. Dit is niet het soort rust waar in *Heden Ik* veel over te lezen valt. Toch heeft Dorrestein gestaag naar haar genezing toegewerkt en zou je misschien zelfs kunnen zeggen dat er een geduldige regie was in dit proces, die haar precies die ene brief deed lezen. Misschien kan geduld niet zonder vasthoudendheid. En ziet die vasthoudendheid er vaak uit als een onvermogen om te accepteren. Daaronder echter sluimert ook datgene waarvan we diep van binnen weten dat het eigenlijk tevoorschijn moet komen. Het is een groot geschenk als dit bij leven lukt.

Renate Dorrestein. Heden Ik. Uitgeverij Contact (1993).

Het duldend geduld van Teresa van Ávila

door Désanne van Brederode (schrijver, gemeente Amsterdam)

Het schroomvallige optimisme tijdens de eerste lockdown over schone lucht, stilte, de terugkeer van biodiversiteit en een toegenomen waardering en belangstelling voor de natuur, ging zelden gepaard met optimisme over de mogelijkheden die de maatregelen toch impliciet boden: om een weg 'naar binnen' te gaan. En daar te reizen, avonturen te beleven, ontdekkingen te doen, ontmoetingen te hebben. Soulfulness, zo je wilt. Of anders: innerlijkheid, verinnerlijking.

Alsof het een taboe was, zelfs in spirituele en religieuze kringen – en niet eens uit angst om met een positief tegengeluid het leed van velen onbedoeld te bagatelliseren. Ik kreeg soms de indruk dat zelfs gelovigen de opgelegde, fysieke vrijheidsbe-

Teresa van Ávila (1515-1582)

perkingen eenzijdig negatief bezagen, in plaats van op de bevrijdende kanten ervan te wijzen. Toegegeven, innerlijkheid kan ook wel erg gewichtig en saai klinken. Al verdien ik er mijn brood mee, ook ik krijg bij verzoeken wel eens de rillingen van woorden als bezinning en zingeving, verstillend en beschouwelijkheid. Het is vaak zo weinig speels, zo humorloos. Met als enige het dansende vlammetje van een kaars – maar dan helaas weer niet zo'n

kaarsvlam als die in Goethes gedicht *Selige Sehnsucht*, uit de bundel *West-Östlicher Divan*, waarin de gelieven, smachtend naar hogere begeerte, als vlinders vergaan: het befaamde *Stirb und werde*.

Willende overgave

Als iemand raad wist met dit devies, was het de Spaanse mystica Teresa van Ávila (1515-1582). Doodse dorheid in het gebedsleven kende ze zeker, maar dat hoorde erbij en was wat haar betreft deel van de tocht door wat ze aanduidt als de innerlijke burcht. De ziel is een kristal met vele facetten waar het licht op valt, in binnenvalt, maar evenzeer een kasteel met vele verblijven, concentrisch, waarin je kunt rondgaan om ze één voor één te betreden en te ontdekken.

Ondanks, of misschien juist dankzij de momenten of periodes van dorheid, moedeloosheid, frustratie: *never a dull moment*. Het uithouden van de dorheid is net zo goed een beproeving, waarin verlangen en vertrouwen, tegen de klippen op, hand in hand gaan. Ik zal niet beweren dat Teresa spiritualiteit 'leuk' maakt. Maar het lijden en de pijnen kunnen gedragen worden met een enthousiaste, willende overgave, zoals wij die kennen uit de mensenwijdingsdienst. Geen masochisme, hoewel de ziekelijke Teresa over het lijden kan spreken als een kostbare genade. Maar niet één die je moet opzoeken met de gesel in de hand en het soort versterving dat tot uitredingen en hallucinaties kan leiden.

In het ideale geval transformeert de biddende levensinstelling – waarin je je ook in

de buitenwereld, in de omgang met anderen 'binnen' kunt weten, geborgen in de grenzeloze, overvloedige liefde die de Drie-eenheid je almaar intiemer en inniger schenkt – het persoonlijke lijden. Een transformatie van zowel lichamelijk als psychisch en mentaal leed, tot medelijden met zovele anderen; op een niet sentimentele manier. Het is een ervaring die Teresa pas bij het ouder worden ten deel is gevallen. Dit ging gepaard met het inzicht dat ook hier de verleiding op de loer kan liggen om de ellende van de gehele wereld als een kruis op de schouders te willen nemen, als betreft het een o zo vrome prestigezaak met bonuspunten in het hiernamaals. Bij het lijden verwijlen, tezamen met Christus, met God, en ook hier weer de liefde te voelen, heeft al een heel eigen uitstraling, die inderdaad aanstekelijk kan werken jegens wie je pad ook maar kruist.

Tussen de potten en pannen

Wat – zeker degenen die menen met esoterische inhouden bekend te zijn – in het lezen van Teresa's werk zal aanspreken, is dat zowel de allegorie van de burcht als die van de verpopping van de zijderups en diens transformatie tot vlinder, ver weg blijven van bloedeloze theorieën die je gaandeweg steeds beter met het verstand begrijpt. Teresa moet niets hebben van systeembouwerij en een lineair opklimmen naar de één of andere hoge bergtop, waar men na de survivaltocht het overzicht heeft. Een bergtop waar men de wereld bijna vanuit een hemels perspectief kan gadeslaan: verlicht, uitgerust, verzoeken en obstakels overwonnen, kwalijke trekken en neigingen en tekortkomingen voorgoed afgelegd en uitgeschakeld.

Ja, er is een volgorde in de verblijven in de burcht, van buiten naar binnen. En toch kan het goed zijn dat een enkeling al vertrouwd is met de ervaringen en inzichten in de vierde en vijfde verblijven en de schijnbaar veel simpeler 'lessen' in de eerste kamers toch maar niet kan integreren en vormgeven in het dagelijks leven. Sterker nog: er zijn mensen die waarlijk ingewijden zijn in de zevende en laatste verblijven, terwijl ze de simpelste zonden maar niet kunnen overwinnen; en daar is, alweer, liefde meer gepast dan een veroordeling. God gaat met eenieder een heel andere weg die bij deze persoon past en die hij of zij aankan.

Streven is één ding; een diep geloof in de godheid, die oneindig veel beter weet wat de individuele levenswegen van onszelf en anderen zijn, voorkomt dat hoogmoed ons in de greep krijgt. Het voorkomt dat we verleid worden te denken, dat er in de liefde ook maar iets maakbaar is, en dat we door eigen inspanningen en een intellectueel begrip van de geestelijke inhouden alleen, de troost en de genietingen die de Bruidegom schenkt kunnen smaken.

Heerlijk zijn al die passages waarin Teresa je als een hartsvriendin in vertrouwen neemt over haar eigen misstappen, ijdelheden, overdrijvingen, twijfels en dwalingen: sprankelend geestig, relativiserend en nu en dan geërgerd, bozig. Het tempera-

ment spat van de bladzijden en doet denken aan de warmte die ik in verschillende periodes in mijn leven mocht treffen in de omgang met moslimvriendinnen en -vrienden. Zonder geëxalteerde blijdschap, maar wel met een vreugde en innerlijke vrede en overgave, ook – of juist – in roerige tijden. De worstelende ziel niet langdurig, extensief onderworpen aan therapeutische, zogenaamd bevrijdende gesprekken. Maar evenmin onderdrukt en onder het tapijt geveegd: de ziel is te sterken, zoals je spieren sterkt door ze te gebruiken. En ook dat kan al doende, biddend in je binnenkamer, die op hetzelfde moment ook op straat kan lopen, kan werken, bezig kan zijn met anderen en mis-

schien snakt naar een beetje eenzaamheid, tijd voor lezen en schrijven, kerkbezoek, de communie.

Want het missen van zulke voeding en het snakken daarnaar, geduldig, kan óók deel van de liefde zijn. Zoals een van de bekende uitspraken van Teresa luidt: God woont ook tussen de potten en pannen. En zo is het. De innerlijke burcht, een beeld dat al in het jodendom bestond, maar dat in veel zorgvuldiger uitgewerkte vorm pas eind vorige eeuw gevonden werd in Islamitische geschriften – waarvan Teresa als Spaanse zeker moet hebben gehoord – heeft baat bij nu en dan een zelfopgelegde 'lockdown'.

Een innerlijk juweel

Ik had *De innerlijke burcht* al zeven jaar niet meer gelezen en merkte hoe nieuw het weer werd onder mijn ogen. Alsof ik inzag dat juist de maanden van afzondering (die heus ook wel zwaar waren en soms voerden tot dorheid en andere keren tot gevechten met eigen demonen en met de vele luidruchtige stemmen die via de media binnen bleven stromen) een verblijf in die burcht waren geweest. De burcht waarin zij, na haar intrede in het klooster van de Menswording, op Allerzielen 1535 en na haar ziekte drie jaar later, stap voor stap de weg had leren vinden en de sleutels tot de kamers aan haar riem droeg.

Natuurlijk, het boek is geen *must read* voor al die mensen die toch al niks hebben met (christelijke) spiritualiteit. Maar leven met de inhouden kan er indirect wel voor

zorgen dat afzondering en verinnerlijking, gebed en contemplatie minder worden opgevat als dodelijk ernstige bezigheden. Bezigheden waarbij niets gevoeld mag worden behalve verheven, plechtige vroomheid en waarbij ploeteren, prutsen, marchanderen en vallen en weer opstaan vermeden dienen te worden. Zonde, vond Teresa. Terugvallen, de moed en het verlangen opgeven is veel erger; daarin berusten nog meer. Dat gebeurt waar je aan de zoektocht begint met een duidelijk doel voor ogen en op zeker moment vaststelt dat het voor jou onhaalbaar is. Daar worden spirituele inzichten niet-materiële goederen, die je je kunt verwerven en kunt vasthouden en waarmee te boekhouden is. Daar moeten eventuele offers en afzien toch weer iets opleveren en kan het project gaan lijken op een sportwedstrijd, zelfs al ben je hierin je eigen uitdager en tegenstander.

Teresa wijst erop dat het grootste geschenk er eigenlijk al bij onze geboorte is: we hebben een ziel als een schat, als een ronde kristal. En nog mooier: daarin kunnen we binnen gaan, groeien en in beweging blijven. Ik zie het voor me als een innerlijk Goetheanum, het eerste én het tweede en vooral het derde, dat al bestond voordat Rudolf Steiner het ontwierp en dat door geen brand is te vernietigen. Te ontkennen, te mijden, te verwaarlozen is het wel. Op dit verlies van de ziel kun je hameren, bijvoorbeeld door erop te wijzen hoe leeg en eenzaam de levens worden van mensen die dag en nacht prikkels zijn gewend en leren: 'Ik toon mijn foto's, ik zend mijn emoties en meningen in fragmenten de wereld in, dus ik besta.' Maar je kunt ook in alles je enthousiasme tonen voor de reis door het schitterende bouwwerk.

Eenmaal binnen kun je buiten zijn zo ver je armen maar reiken; kun je je wegen liefdevol, warm begaan, wetend dat de liefde met jou begaan is, je verwelkomt en omhult. Geen vaste burcht, zoals die van Luther, maar een beweeglijke, kleurrijke, lichte. Een innerlijk juweel in een innerlijk landschap.

Bron: Teresa van Ávila, Innerlijke burcht en Gewetensbrieven, vertaling Carlos Noyen, uitgeverij Carmelitana, Gent 2007.

Geduld in bijbelse beeldentaal

door Marianne de Nooij (geestelijke in de gemeente Amsterdam)

Het oefenen van geduld geldt voor veel spirituele ontwikkelingswegen als een waardevol, zo niet onontbeerlijk element op die weg. Van de twaalf maanddeugden (1) wordt gezegd dat het oefenen van geduld tot inzicht kan leiden, en uithoudingsvermogen tot trouw. In zowel het Oude als het Nieuwe Testament van de bijbel komen we het geduld tegen als religieuze kracht.

De Griekse taal, waarin het Nieuwe Testament aan ons is doorgegeven, kent verschillende woorden voor 'geduld'. *Hypomoné* betekent letterlijk vertaald: eronder blijven. Je kunt hierin de kwaliteiten beleven van volhouden, verdragen, volharden, standvastigheid. "De liefde is tegen alles bestand, alles gelooft zij, alles hoopt zij, alles verdraagt zij" (1 Kor. 13:7). "Het zaad in de goede aarde, dat zijn zij die het woord in een edel en goed hart bewaren en vrucht dragen in volharding" (Luk. 8:15). Of in Openb. 1:9 "Ik Johannes, jullie broeder en lotgenoot in de verdrukking en in het koningschap en in de volharding die wij in Jezus vinden, was op het eiland Patmos." *Makrothymia* is letterlijk vertaald: de grootheid van de ziel. Je vindt dit woord in evangeliegedeelten die gaan over het geduld waaruit vergeving kan groeien, verdraagzaamheid, grootmoedigheid, je ziel door volharding en geduld behouden, zoals "door geduldig volhouden zal je ziel blijven leven" (Luk. 21:19). *Anoché* kun je vertalen met: bij je houden, omhoog houden, je terughouden. Het is een vorm van geduld waarin – net als bij *hypomoné* – naar voren komt dat geduld geen passieve eigenschap is, maar een van wilskracht doordrongen activiteit, waarin je je eigen zieleroerselen zoals verontwaardiging en boosheid leert overwinnen. In Rom. 2:4 gebruikt Paulus dit woord om Gods geduld met de mens aan te duiden: "Of misken je de rijkdom van zijn goedheid, geduld en grootmoedigheid, en begrijp je niet dat Gods goedheid jou tot inkeer wil brengen?" *Ménein* is een van de kernwoorden in het Johannesevangelie en wordt meestal vertaald als 'blijven'. Het heeft vaak een stemming van volhouden, niet opgeven, voortgaan. "Wanneer jullie blijven in mijn woord, zijn jullie in waarheid mijn leerlingen en jullie zullen de waarheid kennen en de waarheid zal jullie vrij maken" (Joh. 8:31). Of "Blijf in mijn liefde" (Joh. 15:10).

Job

Wanneer je ziek bent, raak je afgezonderd van de gemeenschap van gezond actieve mensen. Dat geeft eenzaamheid. Het is ook een beeld voor de 'zondekrankheid', de

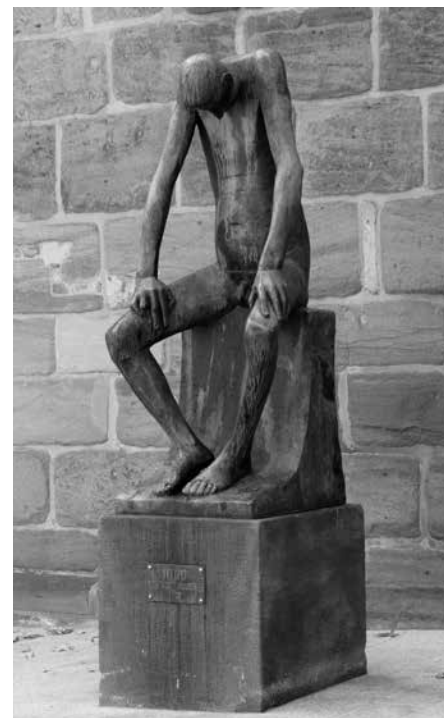
ziekte van het afgezonderd zijn, waar het in de mensenwijdingsdienst over gaat: dan ben je uit de gezondheid van God gevallen. Wanneer je ziekte kunt beleven als een door de godheid gegeven instrument, dan bewandel je een door het lot aange-reikte scholingsweg, als middel naar een nieuwe vorm van gezondheid. Dan ben je op het spoor van Job met zijn spreekwoordelijke 'jobsgeduld', uit het gelijknamige boek Job in het Oude of Hebreeuwse Testament.

Ten Oosten van de Jordaan leefde Job als een goed mens een gelukkig leven met zijn vrouw, zeven zonen, drie dochters, veel vee. Dan treedt in de hemel de duivel voor Gods troon en klaagt: 'De mensen zijn slecht en hebben God vergeten. Voor Job is het geen kunst om God getrouw te blijven, hij heeft alles wat zijn hart begeert. Mag ik hem op de proef stellen?' Godvader antwoordt dat de duivel Job op de proef mag stellen en dat hij daar alle vertrouwen in heeft: 'Want ik geloof in Job'.

Job dankt God voor de mooie dag wanneer de eerste knecht nadert met de boodschap: al het rundvee is geroofd door een wilde bende. De tweede knecht meldt: de bliksem is ingeslagen in de schaapskudde, de gehele kudde is verbrand. Dan komt de derde knecht: de Chaldeeën hebben de karavaan overvallen en alle kamelen en dienaren meegenomen. En de vierde knecht: je zonen en dochters vierden feest bij

je oudste zoon; een zware storm deed het huis instorten, al je kinderen zijn dood. Job scheurt zijn gewaad en roept wenend uit: 'Naakt kwam ik ter wereld, naakt zal ik terugkeren; de Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, geprezen zij de Heer.'

De duivel treedt opnieuw voor Gods troon: 'Job is getrouw gebleven, mag ik ook zijn lichaam schade toe brengen?' Godvader antwoordt dat hij hem mag beproeven, maar niet zijn leven mag nemen. Job wordt ernstig ziek en zegt: 'Het goede hebben we aangenomen, we nemen nu ook het moeilijke aan'. Als zijn drie vrienden op bezoek komen zeggen ze dat Job wel kwaad gedaan zal hebben, want God straft alleen de goddelozen. In een toekomstvisioen zegt Job hen: 'Ik weet dat mijn verlosser leeft, hij zal naar de aarde komen en alles nieuw maken'. De vrienden bren-

'Job', Gerhard Marcks (1957), Neurenberg

Wachten op de bus

gen een brandoffer, Job geneest, krijgt weer vee en knechten en zijn vrouw baart zeven zonen en drie dochters.

Ongeduld

Het 'jobsgeduld' drukt uit dat Job zich bewust wordt, dat hij met de godheid verbonden zal blijven ook al ontvalt hem zijn bezit, ook al ontvalt hem zelfs zijn gezondheid. Hier breekt een geheel nieuw bewustzijn van het menselijke 'ik' in hem door, dat hem profetisch doet spreken over de komst naar de aarde van Christus, het mensheids-ik.

Geduld heeft in dit verhaal te maken met ik-kracht. Iemand die ongeduldig is, wil de vruchten van zijn lot plukken voordat ze rijp zijn, waardoor je aan de ziel de kracht onttrekt die zij nodig

heeft voor haar ontwikkeling. Zo'n oogst van onvoldoende uitgerijpte vruchten kun je je ook voorstellen wanneer iemand, die normaal gesproken nog een substantieel deel van zijn aardse leven had kunnen doormaken, kiest voor euthanasie. Wie een antroposofische scholingsweg wil gaan, krijgt als goede raad: doordring je stille momenten geheel met het bewustzijn dat ongeduld zinloos is. Dan verdwijnt het ongeduld. Tijd die bij het wachten op bijvoorbeeld een station of bij de dokter verloren zou zijn gegaan aan ongeduld, kan nu worden gevuld met een nuttige waarneming tijdens het wachten. Het bestrijden van ongeduld is op een innerlijke ontwikkelingsweg van onschatbare waarde. Ongeduld werkt verlamdend op hogere vermogens in de ziel, vertraagt de ontwikkeling en kan leiden tot drogbeelden (2).

Door het vanuit ik-kracht oefenen van geduld kun je zover komen, dat je de ziekte en het proces van genezing kunt beleven als een – weliswaar niet eenvoudig – geschenk. Je geeft betekenis en zin aan je lotgevallen. Niet voor niets heet de zieke 'patiënt', naar het Latijnse *patientia*, dat naast lijden, verdragen, verduren vooral ook 'geduld' betekent. Veel dingen gaan niet zonder geduld, zoals bijvoorbeeld een zwangerschap, of een kind dat niet kan zeggen: morgen ben ik volwassen. De wachttijd wordt zinvol wanneer zij tot rijpingstijd wordt.

*Geduld, jij ongehoord woord,
wie jou ervaart, wie jou begrijpt,
ervaart voortaan, begrijpt voortaan
hoe de godheid schept,
hoe de godheid rijpt.*

Christian Morgenstern

(1) zie bijv. Fugger, G. *Die Spiegelung der zwölf Monatstugenden im Märchen*. Oratio Verlag, Schaffhausen.

(2) Steiner, R. *De weg tot inzicht in hogere werelden*. Uitg. Vrij Geesteleven, Zeist

Lijdenstijd en Pasen

Toekomst laten ontstaan in tijden van bedreiging

door Eline van den Muijsenberg (student priesterseminarie Stuttgart)

In het twaalfde hoofdstuk uit de Apocalyps van Johannes wordt het beeld van een vrouw geschilderd, die schreeuwend van de pijn een kind baart. Voor haar staat de draak die het kind wil verslinden zodra het geboren is. Maar de draak krijgt geen kans, want direct na de geboorte wordt het kind weggerukt naar Gods troon. De draak wordt op de aarde geworpen. Als de draak zich daarvan bewust geworden is, realiseert hij zich, dat hij weinig tijd heeft nu hij op de aarde is. Hij heeft haast, en zet woedend de achtervolging in op de vrouw, én op haar verdere nageslacht. Als de draak de vrouw wil verzwelgen door een waterstroom uit zijn mond naar haar toe te sturen, komt de aarde haar te hulp door haar mond te openen en de waterstroom in zich op te nemen.

In deze schildering verschijnen aan ons twee oerbeelden. Het ene beeld toont ons een wezen dat de toekomst draagt en in de wereld zet, het andere beeld laat ons een wezen zien dat die toekomst haastig wil verhinderen door haar met de dood te bedreigen. Deze oerbeelden kunnen we ook in de wereld van vandaag vinden.

Haast

Laten we eerst eens kijken welke bedreigingen we zien, die vandaag de dag op ons af komen. Dat zijn er heel wat, omdat we in een tijd leven waarin er verschil-

'De slang spuwde water uit zijn muil achter de vrouw aan – maar de aarde kwam de vrouw te hulp en dronk de rivier op' (Openb. 12:15), Bamberger Apokalypse (ca. 1020), Staatsbibliothek Bamberg

de draak. In het beeld uit de Apocalyps is het werken van de draak niet alleen zichtbaar in de bedreigingen die van hem uitgaan, maar ook in het willen verhinderen van dat wat voor hem een bedreiging is. Door de vrouw wordt de toekomst geboren en in de toekomst heeft de draak geen plaats meer. Daarom probeert hij haar en haar nageslacht zo snel mogelijk uit te schakelen. Dit willen verhinderen van het gevaar, is een tendens die we veel zien in onze bedreigde wereld. Voor elke dreiging worden er snel voorzorgsmaatregelen getroffen, want anders is het te laat! We weten dat we weinig tijd hebben, want anders vergaat de aarde, vergaat de zekerheid, vergaat de democratie of verga ik zelf. Waar echter voor de een de dreiging als gevaar wordt beleefd, is voor de ander de maatregel een gevaar. Het gevolg van deze tendens is dat we elkaar als gevaar gaan zien; en dat is precies wat de draak wil! Want dan zien we overal alleen nog maar draken en houden we ons alleen nog maar met hém bezig. Wanneer de mens, het wezen dat in potentie de toekomst draagt, tegen zijn medemensen begint te vechten, wordt hij dienaar van de draak.

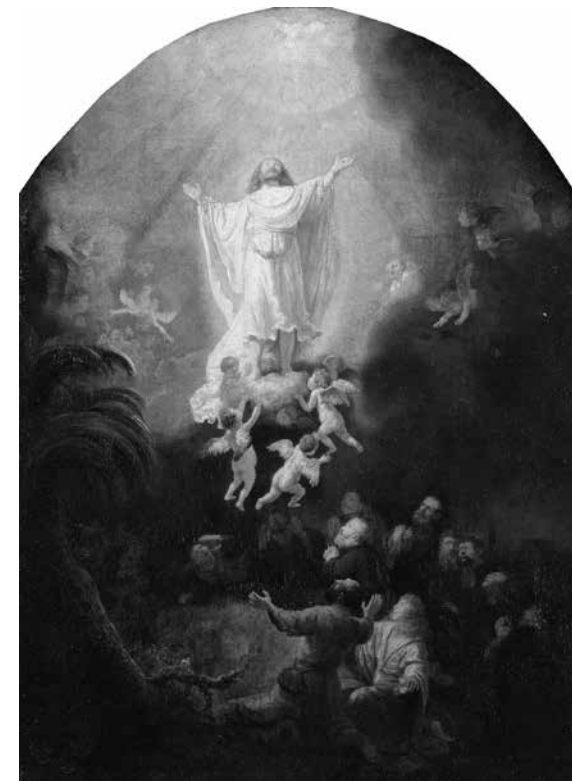
Kruis meedragen

Als het haastig treffen van maatregelen geen oplossing is, hoe kunnen we ons dan in veiligheid brengen? In het oerbeeld van de toekomst, toont zich een vrouw die haar kind draagt en baart in een situatie, waarin zij het doelwit is van de doodsbreediging. Opvallend is dat de vrouw überhaupt geen maatregelen neemt om het werken van de draak te stoppen. Ondanks dat de draak het op haar gemunt heeft, schenkt zij de draak geen aandacht, maar richt ze zich naar voren, op de toekomst.

Dit beeld laat ons zien dat we erop mogen vertrouwen dat de toekomst open ligt. Ondanks dat bepaalde scenario's voor de hand liggen,

hebben ze nog niet plaatsgevonden. Het kind dat de vrouw baart wordt niet verslonden, want God heeft een speciale plaats voor hem bereid. De vrouw wordt niet door het water vernietigd, want de aarde komt haar te hulp. We kunnen hier zien, dat tussen heden en toekomst een vrije ruimte weeft, waarin het onverwachte, het nieuwe kan ontstaan.

Om in deze ruimte te kunnen gaan staan, wordt er van ons gevraagd om de draak niet aan te kijken, maar vooruit te kijken. Als je vooruit kijkt, kun je niet achteruit kijken. Dat betekent dat we de daden die de wereld hebben gevormd met rust mogen laten, we mogen die accepteren. Dat vraagt van ons een geduld met de mensheid, met de plaats waar ze nu staat op haar ontwikkelingsweg. Door het dulden van de daden die in het verleden zijn gesteld en het geduld hebben met diegenen die de wereld van vandaag vormen, ontstaat de mogelijkheid om mededragers te worden van het wereldkarma, mededragers van het kruis der mensheid. Van daaruit ontstaat de mogelijkheid om een toekomst te vormen, waarin alle mensen een plek hebben.

'Hemelvaart', Rembrandt van Rijn (1636), Alte Pinakothek München

Vertrouwen

De weg die je gaat als je het kruis op je neemt, is geen gemakkelijke weg. Christus moest de grootste bedreigingen op aarde leren kennen, met de dood als gevolg, om de toekomst van mens en aarde mogelijk te maken. Het kruis dat Christus op zich heeft genomen is het offer dat hij voor ons heeft gebracht. Hij brengt dit offer iedere keer opnieuw, doordat hij al onze huidige en toekomstige daden meedraagt. We kunnen dit ervaren als de genade die hij ons schenkt, als de kracht waarmee wij zelf ons kruis kunnen dragen.

Doordat Christus de dood heeft overwonnen is hij de heer van de hemelkrachten op aarde. Dat betekent niet dat Christus bedreigingen verhindert, maar dat hij de mens de mogelijkheid geeft om hun door verstoring bedreigde lichamen te doordringen met de helende krachten die van hem uitgaan. Dat zijn die krachten die ziekten weten om te vormen tot een voedingsbodem waar gezonde toekomst uit kan ontstaan. Er is geen medicijn dat uit stoffelijkheid alleen heeft geheeld, maar door Christus kan de materie tot heilmiddel worden. In het sacrament van het avondmaal vindt Christus woning in brood en wijn, waardoor deze substanties tot zijn helende lichaam en bloed worden. Met dit offer schenkt hij de mensen, de maatschappij, de aarde het vernieuwde leven. Juist in tijden van bedreiging zouden alle mensen die Hem zoeken, de mogelijkheid moeten hebben om het helende sacrament te kunnen ontvangen. Vervolgens is het aan de mensen wat ze met de geschonken toekomst doen.

De Apocalyps nodigt ons niet uit om de machten die de toekomst bedreigen haastig voor te willen zijn. De Apocalyps vraagt van ons de bereidheid om het werken van de draak geduldig te dragen en, ondanks alle onmacht, de toekomst geboren te laten worden uit vertrouwen in het leven; en uit liefde voor de mensheid die de toekomst in zich draagt. Dan kan de aarde ons te hulp komen. De aarde, waarin Christus met zijn hemelvaart een woning gevonden heeft.

Op de groei

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding – van voor de geboorte tot na de puberteit – aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. Marleen de Reede vertelt vanuit haar ervaring als kleuterleidster hoe opvoeden niet gaat zonder zelfopvoeding en geduld.

Geduld en zelfopvoeding

door Marleen de Reede (oud-kleuterleidster, gemeente Alkmaar)

De deur van de gemeentezaal gaat voorzichtig open. De kinderen lopen zingend en vol aandacht met hun brandende kaarsje de hal in. Wij komen van buiten de kerk in en zijn meteen geraakt door dit mooie beeld. Als het eerste meisje bij de kapstok aankomt, blaast ze haar kaarsje uit en gebiedt de jongen achter haar, dat ook te doen. "Ja, zegt ze erbij, dat moet, want bij de jassen is het gevaarlijk." Nog voor hij zelf besluiten kan, heeft zij zijn kaarsje al uitgeblazen. Hij schrikt, kijkt rond en ziet een waxinelichtje branden op een tafeltje in de hal. Onmiddellijk steekt hij zijn kaarsje daar weer mee aan. Dan volgt een herhaling van daarvoor. Wel drie keer. Om zijn lichtje te beschermen tegen de volgende kordate ingreep, wendt hij zich tot zijn moeder en steekt haar het lichtje toe. Niet begrijpend, kijkt ze hem aan. Het meisje laat weer horen dat het gevaarlijk is en wil alweer blazen. Ik zie het en spring voor beiden in de bres. "Hij wil jou zijn brandende kaarsje overhandigen om zijn jas aan te doen en het daarmee veilig te stellen. Maar zij heeft wel gelijk hoor, het is gevaarlijk bij de jassen." – "Oh bedoelt hij dat", reageert de moeder nu. Ze was afgeleid door een korte uitwisseling met de moeder van het meisje. De moeder is nu weer aangesloten en bedankt me.

Nauwe doorgang

Het is doorgaans een feest om jonge kinderen te mogen begeleiden op hun levensweg, als ouder, verzorger, leerkracht of grootouder. We zullen allerlei impulsen van de kinderen tegenkomen, elke dag weer, die ons blij maken of in een bijzondere stemming brengen. Als zij geconcentreerd spelen zonder bemoeienis van buitenaf, het echte vrije spel, dan gaat daar een kracht vanuit die regelrecht met scheppingskracht vergeleken kan worden. Terwijl zij daarin gedijen, kunnen wij ons er aan laven. Maar we kennen ook andere situaties waarin er zonder meer een beroep op ons wordt gedaan; ik vermoed op onze scheppende krachten. Dan lijken het kind en de opvoeder gezamenlijk door een nauwe doorgang te moeten. Deze doorgang kan gevormd worden door tijdsdruk of door sociale (normen)-druk of door dreigend gevaar. Bij al deze fenomenen wordt er van ons als opvoeders gevraagd de 'poortwachters' bij deze doorgang te zijn of te worden. Op dat ogenblik. Want vaak speelt dit zich in momenten af. Dat vraagt dan letterlijk tegenwoordigheid van geest. Actie, vanuit de geest. Daar is geen tijd om te filosoferen, maar gezond verstand, waarachtig gevoel en bereidwilligheid moeten hier alle drie in een moment samenkomen.

Vertrouwen

De kinderen die ons zijn toevertrouwd beschikken, zeker tot aan het zevende jaar, over een onuitputtelijke kracht tot daden. Wij helaas niet meer. Als die kracht je wel eens ontbreekt, dan is de eerste remedie nogal eenvoudig: goede nachtrust kan echt wonderen doen. Je verbindt je in de nacht met de scheppende krachten vanuit de geestelijke wereld. Als je kind onbegrijpelijk gedrag vertoont – wat meestal ook ongewenst is – vraagt dat veel geduld. Dan wil je graag inzicht krijgen, want dit gedrag heeft altijd een oorzaak. Inzicht komt allereerst tot stand door een diepe band met het kind. Je weet vaak al veel: het kind heeft honger, heeft een suikerspiegel-dip, is moe, heeft koude voeten, ontwikkelt een kinderziekte. In die gevallen kun je oplossend aan de gang. Onbevangen waarnemen en vertrouwen is hierbij nodig. Maar als je het niet direct weet: welk beeld ontstaat na je onbevangen waarnemen? Dan kun je erover lezen. Dankzij de antroposofie is een schat aan kennis verzameld in de loop der tijd. We kunnen met onze kennis en met ons waarnemingsbeeld de nacht ingaan. Dan komt er in ons dagbewustzijn een antwoord. Vaak vanuit een onverwachte hoek. Op den duur ontwikkelen we een vaardigheid in dat waarnemen. Belangrijke vragen aan jezelf zijn ook vragen over vertrouwen. Heb ik vertrouwen? Heb ik vertrouwen in de weg die ik ga met het kind? Heb ik vertrouwen in het kind? Heb ik vertrouwen in zijn omgeving? Durf ik te vertrouwen op de engel van het kind? Heb ik vertrouwen in de hulp van mijn eigen engel? Het zijn verschillende vragen, die elkaar steeds gedeeltelijk raken.

In je kracht komen

Dan de ziele-ruimte. We zijn als het goed is verbonden met het aan ons toevertrouwde kind. Maar welke kwaliteit heeft die verbinding? Kan het kind ademen? Kunnen wij

ademen als we aan het kind denken? Ga er eens rustig voor zitten. Je gevoel geeft een eerlijk antwoord als je daarnaar op zoek bent. Probeer wat aan de ruimte te doen als die niet als voldoende voelt. Alleen letterlijk uit-ademen kan al wonderen doen! Wanneer wordt er nog meer geduld van ons gevraagd? Veel jonge kleuters in mijn klasje moest ik de tijd gunnen om een volgende stap te kunnen maken. Het vertrouwen dat die stap komt, moet ik als juf dan wel hebben. Juf moet ook waken voor druk van buitenaf. De 'normendruk'. Kinderen onder het zevende jaar maken allen een persoonlijke ontwikkeling door. Die ontwikkeling is het duidelijkst af te lezen aan

de fysieke ontwikkeling. Ieder kind gaat lopen op zijn of haar eigen tijd. Tussen uitersten van acht maanden en anderhalf jaar is er nog steeds sprake van een gezonde ontwikkeling. Modellen, grafieken, zij zijn maar al te vaak dwingend in plaats van dienend. Hetzelfde geldt voor de spraak. Als hier problemen lijken op te doemen en we weten dat met name zingen en voorlezen hierin een belangrijke rol spelen, dan gaan we toch zingen en voorlezen? Als we weten dat het spel zoals boven genoemd, vol scheppingsdrang de helende kracht is voor elk opvoedingsvraagstuk, dan scheppen we ruimte voor dit spel. Als je dan gaat waarnemen, hoe het kind indaalt in het spel, indaalt in de wereld, dan zal dat je geduld steunen en je in je kracht brengen. Zelfopvoeding is kort gezegd in je kracht (leren) komen om er te zijn voor het kind. Geduld ontstaat door vertrouwen. Vertrouwen ontstaat door verbinding en ervaring met – en het besef van – de altijd aanwezige hulp van de geestelijke wereld. Ik had een kleuter die drie jaar 'kleuterde'. In het eerste jaar wilde of durfde hij bij het omkleden voor het kerstspel geen enkel kledingstuk te dragen, laat staan een rol op zich te nemen. Meestal komt de nodige vertrouwdheid het jaar daarop wel. Bij deze jongen niet. Hij kwam erin vast te zitten. Toen heb ik hem na de kerstvakantie bij het Driekoningenspel een engelenjurk over het hoofd gedaan. Hij stribbelde tegen, dit had ik nooit eerder bij een kleuter gedaan, maar ik voelde dat het goed was. Ik moest hem hieruit bevrijden. Ik sprak hem daarbij zacht bemoedigend toe. Zodra de jurk aan was, straalde hij! In het laatste jaar heeft hij alle rollen om beurten met verve gespeeld. Dit is natuurlijk geen recept. Iedere opvoedingssituatie is uniek. Terug naar het begin. Nadat ik zijn brandende kaarsje gered had, ging de kleine jongen in de hal van de kerk voor me staan, keek me aan en vroeg: "Ben jij de baas van deze kerk?" – "Nee, hier is geen baas in de kerk, of het zal God zelf zijn", antwoordde ik. Hij keek me vriendelijk aan en zei: "Maar je ziet er wel uit als de baas." Zei hij dat omdat hij zich begrepen voelde? Ik hoop het.

Onder de zon - Jongeren

De kampzomer van 2022 komt er aan

door Rianne Nooteboom (student priesterseminarie Hamburg)

Een zonnige, frisse zondag eind januari. Voor de Stichtse Vrije School in Zeist staan allemaal jongeren. Er zijn er die elkaar enthousiast begroeten, je ziet groepjes van bekenden. Maar er komen ook jongeren aan die een beetje zoekend kijken, ze komen voor het eerst op een stafvormingsdag van de Helioskampen.

Het is bijzonder dat we dit jaar weer met alle kampstaven op dezelfde locatie kunnen zijn, weliswaar nog niet met een gezamenlijke start en zingen met de hele groep, maar toch min of meer tegelijkertijd. Per twee kampen is er een bepaalde start- en eindtijd. Ieder kamp heeft binnen de school een eigen locatie, we worden in de hal ontvangen door een paar bestuursleden van Helios. Ik was hier twee jaar geleden ook, toen er nog wel een gezamenlijke opmaat was met zang in de grote zaal. De energie en het enthousiasme waren voelbaar, wat was het fijn om met zoveel jonge mensen te zingen. Er waren allerlei workshops en tot slot een bijeenkomst met het kamp van je voorkeur. Het betreffende kampjaar 2020 was zeer intensief in de voorbereiding, maar helaas kon het kamp zelf niet doorgaan.

Nu heerst er optimisme, want in 2021 konden de kampen wel doorgaan en veel mensen zijn nog vol herinneringen aan de belevenissen van afgelopen zomer. Ik sluit aan bij de staf van het Klein Berkakamp, een nieuwe loot binnen de organisatie. Dit kamp heet klein, omdat het met minder kinderen is en ook iets korter duurt. Het vindt plaats tegelijk met het Vakantievierkamp voor gezinnen. Omdat het voor kinderen van 10-12 jaar is, kunnen er ook oudere broers en zussen mee van gezinnen die met hun kinderen tot 10 jaar tegelijkertijd op het voorterrein van Berka zijn. Afgelopen jaar kon het nieuwe kamp voor het eerst plaatsvinden. Een groot deel van de staf van toen is er nu weer en er zijn ook mensen die de kampen nog helemaal niet kennen, maar graag mee willen omdat ze zulke goede verhalen hebben gehoord. Helaas is de priester van dit kamp op deze dag in quarantaine, Marianne de Nooij vertelt haar verhaal over de eerbiedsgebieden en het religieuze aspect van de kampen via een laptop die op een stoel staat. Wanneer ik mijn ogen even sluit, lijkt het toch net of ze er helemaal bij is.

We hebben een leuke voorstelronde, in tweetallen zoeken we drie overeenkomsten en vertellen daarover. We gaan naar buiten om te zingen en we verdiepen ons in de verschillende taken binnen de staf. Dat laatste gebeurt aan de hand van ervaringen van de aanwezigen. Zo kunnen ook de jongeren die nog nooit zijn mee geweest een beetje idee krijgen van hoe het eraan toe gaat. Er is volop betrokkenheid, we horen over het melk halen bij de boer in alle vroegte en dan pap koken voor de hele kampgemeenschap, we horen over de jongens in de eerste jongenstent die hun tentleider lieten uitslapen door allemaal een Donald Duck te lezen tot hij wakker was, de zusster die heimweedruppels uitdeelt en zo komt langzaamaan het hele kamp tot leven. Na de uitgebreide ronde over de diverse aspecten van alle taken, mag iedereen een formulier invullen om daar voorkeuren uit te spreken voor een bepaalde functie op kamp. Het dagelijkse reilen en zeilen wordt uitgelegd en op het bord staat het tijdschema van vorig jaar. Na deze inspirerende middag gaat iedereen huiswaarts. Een week later komen alle coördinatoren van de diverse kampen samen voor het zogenaamde doorschuifoverleg. Sommige kampen hadden teveel geïnteresseerde stafleden en andere te weinig. De coördinatoren bespreken alles met elkaar en vormen zo de nieuwe, enthousiaste staven voor de kampzomer van 2022. We hopen voor de stafscholing op een Hemelvaartswaarsweekend zoals het voor corona altijd was, met alle staven samen op Berka, kamperend onder de zon!

Wil je ook mee op avontuur?

Kijk of er nog plaats is bij het kamp van je keuze en meld je aan via www.helioskampen.nl

De staf van het Vakantievierkamp oefent de liedjes voor de wekzang, waarmee de kampelingen elke ochtend worden wakker gezongen

Op naar de volgende eeuw

Op weg naar de honderdste geboortedag van de wereldwijde Christengemeenschap nodigt de redactie alle Nederlandse en Vlaamse gemeenten uit, om een korte bijdrage te schrijven over de stichtingsimpuls van de eigen gemeente en op welke wijze die impuls al dan niet in deze tijd nog werkzaam is. Ditmaal de (on)zelfstandige gemeente Leiden.

Waar een wil is, is een weg

door Tromp de Vries (secretaris bestuur gemeente Leiden)

De term 'onzelfstandige gemeente' is bedacht voor een gemeente die geen eigen geestelijke kan onderhouden. Leiden is, door zijn beperkte omvang, zo'n onzelfstandige gemeente. Onzelfstandig? Dat mag dan waar zijn in de bestuurlijk juridische betekenis, maar in alle overige betekenissen is dat verre van waar. Hoe klein ook van omvang, er is vanaf het begin altijd een vaste kern van mensen geweest die de gedachte van een Christengemeenschap heeft omgezet naar een actief gemeentelven. Daarnaast heeft de gemeente tot op heden altijd naar rato haar steentje kunnen bijdragen aan de landelijke Christengemeenschap. Vanuit de landelijke Christengemeenschap is er altijd steun geweest door het benoemen van geestelijken, die vanuit hun gemeente de begeleiding van de gemeente in Leiden verzorgden. Dit gaat nog door tot op de huidige dag.

Typerend voor de gemeente in Leiden is het beeld van de stromende rivier. Door Leiden stroomt de oude Rijn, maar ook de nieuwe Rijn, die samen de wijk waarin de kerk staat omvatten. Ze komen weer samen bij de bekende Burcht en gaan dan verder als de Rijn. Een rivier begint als een klein stroompje, wordt steeds groter en kan zelfs overstromen, maar het waterpeil kan ook zakken en langere tijd heel laag staan. Toch blijft, althans in Nederland, het water stromen en zorgt zo voor een voortdurende beweging, een continue veranderend beeld in het landschap.

Een rivier begint als een klein stroompje

De gemeente is, net als de rivier, klein begonnen. Een groepje enthousiaste mensen die wekelijks bij elkaar kwamen om af te tasten wat wenselijk en mogelijk was. Deze mensen wilden echt een eigen gemeente en de daarbij horende vieringen. Niet meer reizen naar Den Haag of Amsterdam, maar bijeen kunnen zijn met mensen uit de

eigen regio. Dit enthousiaste initiatief resulteerde in 1979 tot een 'gemeente in oprichting', waarbij vanuit de synode Frank Storm werd aangewezen om vanuit Den Haag dit initiatief van enkele Leidse mensen te begeleiden. Frank Storm leidde in het begin de gesprekken die tot een zelfstandige gemeente moesten leiden, want dat was toch het doel. Er was nog geen kerkgebouw en pas in november 1982 werd de eerste mensenwijdingsdienst gehouden in de gehuurde Oudkatholieke kerk in Leiden.

Als er maar voldoende water stroomt, vormt zich een bedding. In 1990 werd het gebouw aan de Vestestraat gekocht, dit moest het eigen huis voor de kleine gemeente worden. Frank Storm heeft als 'bouwpriester' bezielend leiding gegeven aan de vrijwilligers, die de verbouwing stap voor stap realiseerden van wat eens een bedrijfspand was en een kerk moest worden.

De rivier meandert door het landschap

Henk de Bruijn heeft de Leidse gemeente begeleid vanaf 1992 vanuit Haarlem en daarna vanaf 1997 vanuit Den Haag. Zoals hij zelf heeft gezegd: "Sinds mijn wijding ben ik een reizende priester, want vanaf het begin heb ik altijd de filialen gedaan. Ik voel me daar prima bij. Ik houd wel van wat beweging." Nu, beweging vond hij genoeg in Leiden en het was zijn verdienste om spirituele verdieping te kunnen geven

aan de kinderen en de volwassenen om zo de onderlinge band te verstevigen.

Van medio 2007 tot voorjaar 2008 heeft Jaap Verhagen korte tijd Henk de Bruijn vervangen. In 2009 kwam Bart Hessen als gemeentegerestelijke naar Leiden hij deed dit werk vanuit Amsterdam. In november 2009 nam hij alweer afscheid om naar Groningen te gaan. Zij hebben in deze periode voorzien in de geestelijke behoeften van de gemeente.

In datzelfde jaar werd besloten dat Katarina Knijpenga vanuit Amsterdam de gemeente in Leiden zou begeleiden. Dat heeft zij jaren gedaan tot zij in februari 2013, op de leeftijd van 72 jaar, afscheid nam van Amsterdam en samen met haar echtgenoot Siegwart Knijpenga verhuisde naar Leiden om definitief in de gemeente Leiden te gaan werken.

'Christophorus', houten sculptuur Siegwart Knijpenga

De rivier is smal, maar stroomt

Een aantal van de voortrekkers uit het begin is of verhuisd of de drempel overgegaan. Er zijn nu geen kinderen meer. De gemeente is gaandeweg aan het vergrijzen. Echter, de wil is er nog steeds om in Leiden een eigen gemeente te hebben. In bijna veertig jaar heeft de gemeente verschillende fases doorgemaakt. De wil om te starten, een eigen huis te verwerven, het vormgeven van het eigen huis, de groei van de gemeente, het afnemen van de groei, de behoefte aan een eigen identiteit. Dit laatste wordt gerealiseerd door aan de buitenkant zichtbaar te maken waar wij voor staan. Na een lang en creatief proces is besloten om de kerk in de Vestestraat de naam 'Christophoruskerk' te geven. De toekomst trekt aan het heden en wil zich verwerkelijken, de gemeente Leiden hoopt daar in de geest van Christophorus naar toe te werken.

Boeken

In gesprek met studenten over wetenschap en religie

Mensenwijding en Wederkomst – Over het ontstaan en wezen van de Christengemeenschap. Peter Selg

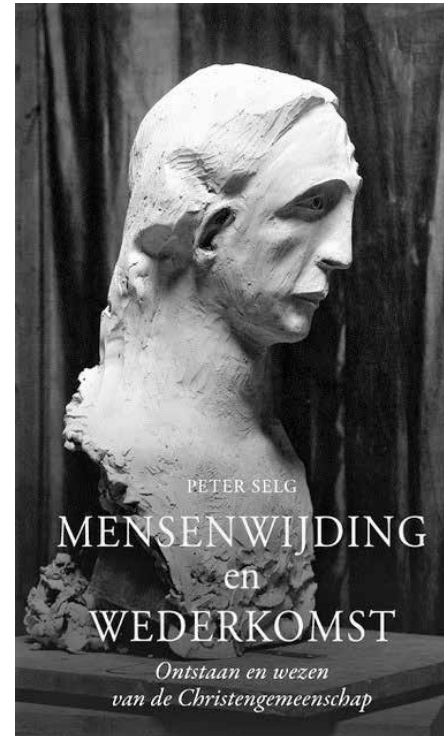
Uitg. Aan de tijd, €25, 209 pag.

door Judith Slokker (gemeente Alkmaar)

Bijna een eeuw na de stichting van de Christengemeenschap brengt Peter Selg nog eens voor het voetlicht waarom Rudolf Steiner het zo belangrijk vond dat deze beweging werd opgericht. Ook kijkt Selg heel zorgvuldig naar de verwarring die ontstond in de verhouding tussen antroposofie en Christengemeenschap. Hij beschrijft de ontwikkelingen en voorziet die van context.

Dit boek, waarin twee boeken zijn samengevoegd, ontstond uit gesprekken die Selg voerde met een groep studenten van de beide Duitse priesterseminaries en het Noord-Amerikaanse bij hun bezoek aan het Goetheanum. Hij vertelde de studenten over het ontstaan en de eerste jaren van de Christengemeenschap en schreef naderhand zijn voordrachten op voor publicatie.

In het eerste deel van het boek belicht Selg hoe Rudolf Steiner zeer betrokken meewerkte aan het tot stand komen van de Christengemeenschap. In zijn beschrijving is te lezen hoe Steiner al vroeg sprak over religieuze vernieuwing, maar dat de passende vormen daarvoor pas later duidelijk werden, toen er mensen met vragen bij hem kwamen. Hoewel Steiner ook hoopte op vragen van niet-antroposofen, waren het toch

gemeenschap, waarin bewustzijn zou zijn van de nieuwe zielevermogens die met deze wederkomst samenhangen. In de tweede voordracht gaat Selg in op de vraag waarom juist deze mensen de stichters werden: omdat zij voorgeboortelijk gezamenlijk de Michaelische impuls hadden opgenomen tot vernieuwing van alles wat met de ziel te maken heeft. In de laatste voordracht vertelt hij over de persoonlijke weg waarop Friedrich Rittelmeyer van een beleving van Jezus tot een beleving van Christus komt. De lezer kan het boek zowel om de historische beschrijving lezen, als ook om nog eens helder te krijgen wat de kernpunten van de Christengemeenschap zijn.

Ontvangen boeken

De auteurs Emil Bock en Hans-Werner Schroeder hebben elk een indrukwekkend aantal waardevolle boeken op hun naam staan, waarvan er vele in het Nederlands zijn vertaald. De Werkgroep Boekuitgaven van de Christengemeenschap heeft op verzoek van de synode drie uitverkochte titels opnieuw uitgebracht, zodat die beschikbaar blijven. Het gaat om

- Emil Bock. De Apokalypse – De tekenen des tijds in de Openbaring van Johannes.
- Hans-Werner Schroeder. De hemelse hiërarchieën – Rangorde en verscheidenheid.
- Hans-Werner Schroeder. Drieëenheid en drievaldigheid – Het geheim van de triniteit.

De in de originele uitvoering fraai uitgevoerde boeken kosten elk €17,50 en zijn te koop bij de boekentafels van de gemeenten of kunnen worden besteld via www.uitgeverijaandetijd.nl.

Internationaal

In de 'In beweging' jaargang van het jubileumjaar 2022 zal de rubriek Internationaal gewijd zijn aan de oorsprong, de geboorte, de ontwikkeling en de toekomst van de honderjarige Beweging tot religieuze vernieuwing. In deze eerste aflevering: de oorsprong, is er zoiets als een conceptie geweest?

Gesticht op geestelijke bodem

door Bastiaan Baan (geestelijke in de gemeente Zeist)

CG
2022

In allerlei toonaarden kennen we uitdrukkingen voor de verborgen wereld, die voorafgaat aan een fysieke geboorte. Dat geldt niet alleen voor conceptie en zwangerschap, maar ook voor de periode die vooraf gaat aan de geboorte van een initiatief: 'Komende gebeurte-

nissen werpen hun schaduwen vooruit.' 'Het hangt in de lucht.' Of de uitdrukking die Christus meerdere keren gebruikte: 'De tijd komt en is er reeds...'. Het Latijnse woord conceptus heeft twee betekenissen, die ons woord conceptie belichten: het betekent zowel

'ontvangen' als 'vlam vatten'. Het vuur van de geest vindt een aangrijpingspunt op aarde, waardoor een conceptie mogelijk wordt. Wanneer het gaat om de conceptie van een kind kennen we legio voorbeelden van ouders, die vergaande indrukken hebben van het ongeboren kind, dat zich aan hen kenbaar maakt. Een interessante verzameling van ervaringen op dit gebied is gebundeld in het boek *Gespräche mit Ungeborenen – Kinder kündigen sich an* (Stuttgart 1986).

Vorgevoelens

Een soortgelijk verschijnsel speelt zich ook af in de periode, die vooraf gaat aan de stichting van de Christengemeenschap. Enkelingen, die sensibel waren voor wat er in de lucht hangt, konden daarvan getuigen, ook al begrepen ze soms niet wat hen overkwam. Dit geldt voor enkele stichters, maar ook voor hun partners, die vaak nog duidelijker vorgevoelens hadden van komende gebeurtenissen. Als een bliksemslag bij heldere hemel overkomt het Elisabeth Borchart, de vrouw van een van de toekomstige stichters Martin Borchart, die over deze ervaring schrijft: "Op 31 januari 1920, 's morgens om 5 uur werd ik wakker met de zekerheid, de voorstelling: we moeten onmiddellijk naar Dornach reizen. Ik wil beklemtonen dat het niet een soort droom was. Van de hemelse helpers kwam het weten van de absolute noodzaak daarheen te reizen, in mij naar binnen. (→) Ik wekte prompt Martin en zei hem, dat we onmiddellijk

naar Dornach moesten gaan. Hij draaide zich op zijn andere zij, dacht dat ik had gedroomd en viel weer in slaap. Ik wachtte brandend van ongeduld tot hij weer wakker zou worden; dat gebeurde pas om 8 uur. Het leek hem een krankzinnig idee om nu, midden in het semester, zo plotseling te reizen, maar ik stelde hem voor om Werner Klein en zijn vrouw te vragen of ze mee konden gaan." De dagen die hier op volgen zijn bezaaid met hindernissen en tegenslagen, zodat de reis dagenlang uitgesteld moet worden, totdat het viertal de benodigde visa krijgt om daarmee drie dagen naar Dornach te gaan. Uitgerekend gedurende deze drie dagen is Rudolf Steiner in Dornach en er ontstaat een eerste contact, dat later leiden zal tot de beslissende initiatieven en vragen van de toekomstige stichters.

Vlam vatten

Het wemelt van tegenslagen, verzuim, persoonlijke zwakte, sociale problemen en fouten voordat het zover is dat de Christengemeenschap gesticht wordt. Maar uit de voorgeschiedenis rijst het beeld op van een entiteit, een geestelijk wezen dat zoekt naar belichaming op aarde. Terugkijkend op de voorgeschiedenis noteert Eduard Lenz in zijn dagboek: "Er moet een nieuwe kerk komen, zeiden wij vaak. De nieuwe kerk hangt in de lucht. Wij meenden het waaien van de geest te bespeuren, die het komende naar de aarde droeg." Wanneer in 1921 eindelijk de juiste vraagstelling geboren wordt, die de eer-

Vlam vatten

ste reeks voordrachten van Rudolf Steiner voor de toekomstige stichters mogelijk maakt, merken zij op: 'Jetzt zündete der Funke.' *Conceptus* betekent: vlam vatten. Wie heeft nu de Christengemeenschap gesticht? Waren het de stichters? Was het Rudolf Steiner? Of Friedrich Rittelmeyer? Was er een *Deus ex machina*? Ongetwijfeld hebben al deze betrokkenen hun aandeel geleverd. Rudolf Steiner als geboortehelper; Rittelmeyer door zijn onvoorwaardelijk Ja; de stichters door de onvoorstelbaar vele offers die in de eerste jaren gebracht moesten

worden. Rudolf Frieling noemde het wel 'een kinderkrustocht'. En dan de geestelijke wereld, door steeds opnieuw aan de poort van het menselijk bewustzijn te kloppen – tegen iedere vorm van logica in. Want wie zegt nu 's morgens om 5 uur midden in een tijd van desastreuze inflatie, arm als een kerkrat: 'Martin, we moeten onmiddellijk naar Dornach gaan.'? Kort voor zijn ziekbed, dat zijn sterfbed zou worden, keek Rudolf Steiner met de pioniers van de Christengemeenschap terug op de gebeurtenissen die aan de stichting ten grondslag lagen en concludeerde: 'De Christengemeenschap

is in werkelijkheid op geestelijke bodem door geestelijke wezens gesticht' (Apocalypse cursus, 20 september 1924). Wie dit eenmaal herkent, heeft een rotsvast uitgangspunt gevonden om alle menselijke teleurstellingen, illusies, sympathieën en antipathieën het hoofd te bieden, omdat hij bouwt op de altijd aanwezige hulp van de geestelijke wereld.